

Posudek vedoucího práce na bakalářskou práci kol. Gleba Petrovicheva

„Překlad a komentář Apollónovy věštby v tzv. Velkém posvátném zákoně“

Cíl práce kol. G. Petrovicheva, tj. přeložit a vyložit jednu antickou inskripci s náboženskými pravidly v libyjské Kyréně,¹ je stanoven jasně a s přiměřeným ohledem na užitečnost. V průběhu práce se kolegovi i mně ukázalo, že cíl je ve skutečnosti ještě nemálo ambiciózní. Obtíže přináší určení podoby textu,² jeho pochybné členění, nesrozumitelně popsané praktiky a jejich záhadný cíl a rámeček. I profesionální badatelé postupují tak, že se snaží najít předporozumění takového rázu, které by se s ne přehnaně velkou měrou násilí dalo do textu – nakolik ho vůbec máme před sebou – aspoň trochu rozumně promítnout.

GP se dosl. „za pochodu“ učil řemeslu: jak pracovat s edicemi textologicky problematických nápisů, jak zpracovávat bibliografii a připravovat rešerši, zaujímat stanovisko k sekundární literatuře (např. s. 30) a v neposlední řadě si poradit s lokálním dialektem. To všechno přináší své problémy – např. neexistuje souborný korpus kyrénských inskripcí, slovníky nemohou uspokojivě identifikovat významy slov v dotyčné inskripci apod.

Na abstraktní rovině si GP poradil soudně s textem, který je dostupný v několika různých spolehlivých variantách (s. 7). Vybral který používat a jak se k němu kriticky postavit (čte podle rozumného Robertsonova textu a bere do úvahy další řešení, i když z nejasné formulace na s. 22 to právě nevyplývá).

V poznámce o kyrénském dialektu (s. 10) vedoucímu i autorovi uniklo, že ačkoli ultrakonzervativní kyrénský dialekt zachoval dlouho pouhých pět původních samohlásek, v inkriminovaném nápisu už to neplatí.

Na s. 12-3 je sice uvedena reprezentativní inskripce s kultickým kalendářem,³ ale není řečeno, že nešlo o kalendář celé obce.

Pasáž s. 13-4 krátce představující kultu Apollóna a Artemidy v Kyréně působí jako spíše náhodný výběr informací. Napsat ale krátkou a jasnou pasáž o tom, kdo je Apollón a Artemis je úkol jen pro skutečně profesionálního badatele a předpokládal by podrobnou znalost libyjské archeologie.

Překlad a text si ovšem místy zásadně neodpovídají: ve v. 2-3 čte *hiketéiais*, ale překládá variantu *dekatéiais*, již má kvalitně obhájenou (s. 26-7), jde tedy jen o chybu pozornosti, vzniklou při vícečetném předělávání práce. V. 22: *Battó archágetá*, ale v překladu je „Batta krále“ (proti čemuž se staví Robertson,⁴ jehož vyloučení druhého *tó* v tomtéž v.

¹ Uvedena např. v: F. Sokolowski: *Les lois sacrés grecques. Supplément*, Paris, 1962, č. 115.

² Markantně v. 40: podle doplnění chybějícího prvního a poloviny druhého písmene do úvah vstoupí „dospělý“, nebo „nedospělý“, nebo „mladík“ (*e-nébos, a-nébos, ef-ébos/ep-ébos*).

³ U Sokolowského č. 116.

⁴ *Religion and Reconciliation in Greek Cities: The Sacred Laws of Selinus and Cyrene*; Oxford, 2010, s. 292.

přítom GP akceptuje. Vznikl tak amalgám různých přístupů). V. 32 *okóchimos* je přeloženo dle Dobias-Lalouové⁵ jako pokračování v. 31, kdežto v textu jsou naopak uvedeny tečky oddělující v. 32 od 33 a činící z *okóchimos* nadpis (GP to sám říká na s. 39 a má to oporu na samotné inskripci). V. 51: *kata tán hamartián* přeloženo „jako podle své viny“, kde „jako“ je navíc (snad je to jen nedostatek v češtině). V. 56: zde jsou navíc slova „nesmí chodit k hrobce“ (krom toho, že Řekové „hrobky“ nestavěli). V. 89-90: místo „pokud by to neudělala proti své vůli, čistí svatyni“ má být jasně a bez textových nebo gramatických obtíží „pokud je poskvrněna nedobrovolně, očistí svatyni“. Ve v. 94-5 překlad neodpovídá přijaté interpunkci. V. 98 má v překladu „Artemidino“, ale v textu *es Artamin*. Ve v. 104 překlad dodává navíc modalitu („musí“).

Jistá tenká vrstva textových problémů vzniká i ve vědeckých moderních edicích,⁶ jde o překlady, kterým se nevyhnou ani tyto odborné edice a kolegův přepis není výjimkou (v. 20 *anthropos* místo -ó-, v. 74 má kvůli poloze písmen na klávesnici -θϜ místo -θϜι). Jinde si GP ovšem bystře všiml neuvedené emendace či možná překlady v Robertsonově textu lišícím se jasně od kamene (s. 50, ve v. 58; ale v textu GP čte místo původního Ϝς Robertsonovo Ϝι). Pro dialektologii či studium forem písmen má doslova každé písmenko značnou váhu.

Sám překlad někdy není dotažen do kvalitně české podoby (výrazně § 2).

Co se týče komentáře, je velmi vhodně rozdělen na textovou a věcnou část. Bylo velmi vhodné, že nejdůkladnější komentář inskripce ve formě monografie N. Robertsona (*Religion...*, r. 2010) přišel ke slovu až jako skoro poslední, takže práce nepředstavuje jen výpisky z něj (téměř to hrozí na s. 44-6 aj., ale je to vlastně na místě, protože Robertson podává podstatný a ojedinělý výklad). Robertson podává některé kvalitní interpretace, jiné zaumné a vysoce nejisté (§ 5), a o to obtížnější je s ním pracovat, například v případě jeho rozhodování o tom, co je a co není magické (s. 319, 324, 335, 350, 357 aj., GP Robertsonovo velké zaujetí pro magii obvykle rozumně přechází). GP někdy Robertsona zreferuje, ale už k jeho paralelizacím nezaujme vlastní postoj. Např. s. 55 s naxijskou paralelou předmanželského rituálu či při výkladu (s. 38) gramaticky i věcně asi nejzáhadnější části (§ 5) GP sice rezignoval na Robertsonův širší pokus o výklad (s. 287-96), což je chyba, ale na druhou stranu se Robertson pokouší spekulovat až příliš zaumně a dalece (o přechodu či setrvání soukromých kultů, tj. spojených s dědičnou kněžskou rodinou, do veřejného statutu; další jeho spekulací je snaha vyložit „Batta zakladatele“ jako někoho jiného, než vůdce prvních kyrénských osadníků). Důslednější přístup by na druhou stranu ze strany GP znamenal psaní další vědecké studie stejného rozsahu, což ani není cílem bak. prací. U posledního velkého oddílu s jeho výrazným nadpisem (v. 110) autor dostatečně neříká, co vlastně přijal jako řešení nadpisu „*hikesión*“, i když referuje podané možnosti (s. 60-1; Robertson, s. 355, vykládá rozumně ve smyslu „o očistách spojených s prosebníky“). Překládá nicméně podle verze, kterou se Robertson snaží vyvrátit, a navíc nepodloženě, totiž „O prosebnících“. GP se např. v první třetině oddílu o prosebnických očistách (s. 61-3) nepozastavuje nad rozdílem mezi těmito třetinami: zatímco třetí představuje dle Robertsona složitý veřejný rituál, první třetina je „foolish and grotesque“ (s. 357). Hledání rovnováhy

⁵ C. Dobias-Lalouová, *Le dialecte des inscriptions grecques de Cyrène*; Paris, 2000.

⁶ V. 89 (*koitétarion* místo *koitátérion*) v textu Dobias-Lalouové.

mezi tím nebo komentář k tomu anebo zaujetí pozice by byly na místě. Při výkladu druhé části se GP (s. 64) nechal příliš nekriticky ovlivnit Robertsonem: ten bez důkazů předpokládá (s. 362), že v Kyréné byla lokální Apollónova věštírna a že ve v. 130-1 se má doplnit „nechat si věštit“, což je velmi nejisté (text „[...]sasthai“, obsahující jen koncovku, poskytuje místo pro tři písmena, která mají tvořit významový kmen slova, a tak je text doširoka otevřen množství podaných návrhů na doplnění smyslu). Vratkost této kombinace nepodložitelného doplnění a pouhého předpokladu Apollónovy místní věštírny měl GP rozpoznat a odmítnout a v překladu ponechat hranaté závorky bez doplnění. Ve výkladu poslední třetiny části „hikesiôn“ se nejasné instituce chápou jako neproblematicky známé (GP, s. 65-6). Na s. 65 vytvořila neobvyklost koncepcí a množství moderních interpretací vír, z něhož vzešlo zmatení: mluví se tu o duchu (mrtvého) jako prosebníku.

Je škoda, že se neobjevuje přímá interpretace použití různých tvarů pro identickou funkci v tak krátkém textu. Jde o „být potřeba“, v originále výraz kolísá mezi aktivní a mediopasivní formou (med. ve v. 39, akt. v 47, 62, 72). Stejně výraz „z vlastní vůle“ má dvě odlišné formy (*hekassa*, *hekoisa*), a to velmi blízko vedle sebe (v. 87 a 89). Takové jevy je na místě vyložit, třeba s ohledem na historické vrstvy textu.

Závěr GP (s. 67-9) shrnuje, co slíbil na začátku, totiž shromáždit, co je v inskripci výjimečné. Druhou položku seznamu (existence „čistých“) by bylo možné zpochybnit. Kategorie čistoty hrála v antickém náboženství svou roli a daná pasáž nápisu (§ 5) je natolik nejasná, že z ní asi nemůžeme vyvozovat víc než jen hypotézy. Dále jsem nepochopil, co jsou „obrazné výrazy“, které mají dle s. 68 být v odd. 4.8.2 (k § 7). Poslední tři odstavce závěru nejsou relevantní pro práci samotnou a jde spíš o záznam zkušenosti pisatele s tímto typem práce.

V práci se v závěru beze všeho mohly nacházet např. úvahy nad tím, proč zapisovat takové zákony, když jim v dané době nebylo rozumět bez znalosti samozřejmého kontextu. Autor si je toho vědom (s. 43, 68), ale je škoda, že to samostatněji nerozvedl. Robertson to vykládá rozumně jako fixaci zvyků, do nichž vstupují ti, kdo se kvalifikovali po třech generacích na nové občany a jsou v té roli noví, a nápis je dle něj svědectvím vyrovnávání se dvou různých společenských tříd. Obecněji lze říci, že hermeneuticky zajímavou příležitostí, jak jsme ji zde nastínili v prvním odstavci, nechal GP spíš nevyužitou. Snad se tu držel zásady, že méně může být více.

Menší výtky. Nepřesnosti jdoucí na vrub rozhraní mezi mateřským ruským jazykem a češtinou měly být opraveny důsledněji.

Je zde též řada drobných chyb a zanedbání. Např.: ne vždycky jsou provedeny odkazy s akademickou důsledností (Pausaniás na s. 57); počítá se s různými detaily jako čtenáři známými, aniž by se jednou větou zmínilo o čem jde (Démónaktova reforma v Kyréné, s. 66); aj.

V seznamu zkratk není u GHI či SEG uvedena bibliografická citace, jen rozpis zkratky.

Hrubou chybu představuje fakt, že v příloze, obsahující zobrazení fotografie inskipce, není uveden zdroj v plné podobě (Ferri?, Oliverio?). Sama fotografie či faksimile je ovšem velmi vítané, Dobias-Lalouová ani Robertson žádné zobrazení neuvádějí. Znamená ovšem podstatné ulehčení v práci se slovními popisy toho, co a v jakém rozsahu na kameni ve skutečnosti chybí.

Hodnocení. Cíl práce byl stanoven dosti vysoko, zatímco GP právě překročil první vstupní práh v daném oboru. Ve vzniklé průrvě se nacházejí popsané nedostatky. I přes tato opominutí anebo jen pochopitelný nedostatek orientace (např. při kritickém přístupu k práci dlouholetých profesionálních vědců) bych nakonec nejen pro pracnost záležitosti navrhl známku **výborně**.